

Research Article

 DOI: 10.22124/jol.2023.25443.2401

University of Guilan

Iranian association of penal law

Criminal law Research
A Biannual Jornal

Vol . 14, No.2, Fall 2023& Winter 2024(Serial 28)

Alternatives to Criminal prosecution and its developments in French criminal procedure

1. Abbas Tadayyon

Ph.D. in Criminal Law and Criminology, Faculty of Law, Islamic Azad University, Center Branch, Tehran, Iran. (Corresponding Author: atadayyon@gmail.com)

Submit Date:2023/09/01

Accept Date:2023/12/27

Abstract:

The principle of the legality prosecution of all crimes by the public prosecutor's office has been modified and supplemented with the principle of necessity of criminal prosecution, in such a way that today in the framework of the criminal procedure regulations of the legal system, the latter principle cannot be found.. Article 40 of the Criminal Procedure Law France stipulates that the prosecutor receives complaints and reports of crimes and evaluates their follow-up and prosecution, and immediately in the next regulations, alternatives to criminal prosecution and the rules governing them are discussed. The four alternatives to criminal prosecution (simple case filing, plea bargaining, judicial agreement, and criminal compromise) in the French criminal procedure and the judicial procedure of this country have faced many ups and downs to the extent that the legislator in recent years tends to eliminate some of them and strengthening and making some others more efficient.

Key Words: *criminal procedure, alternative to criminal prosecution, case filing, plea bargaining, judicial agreement, criminal compromise, French law*

1. Introduction

On the one hand, criminal prosecution is related to the rights and freedoms of individuals, and on the other hand, to public order and security. Prosecution endangers the rights and freedoms of citizens, and leaving it disturbs public order and security. It is the conflict between two social values in the manifestation and emergence of criminal prosecution that can challenge it; Today, in many legal systems, including France, the principle of the legality prosecution of all crimes is followed; But paying attention to considerations such as avoiding mere security in the process of criminal proceedings has made policymakers in the field of legislation and justice to identify and apply alternatives to criminal prosecution.

2. Methodology

This research has been done by the descriptive-analytical method and studying the laws and regulations of the French legal system.

3. Results and Discussion

In the French criminal proceedings, the traditional dual conflict between prosecuting and not prosecuting and case filing without the least criminal action has faded with the emergence of a third way that allows criminal response without prosecution; Because in case of decision not to prosecute, in the criminal procedure of this country, there will be other options such as simple case filing or alternatives to prosecution. Filing the case means that the prosecutor, after making a decision not to pursue a criminal case, issues an order to record the case in the courthouse; This method is used for minor crimes and basically for criminals without a criminal record. Perhaps the reflection of this approach in criminal law, that criminal measures should be used as a last resort in the face of crime, has strengthened the tendency to find and implement alternative measures to prosecution in legal systems. The four alternatives of prosecuting a public lawsuit, simple case filing, plea bargaining, judicial agreement, and criminal compromise, have been accepted in the French criminal proceedings process and the judicial practice of this country with many ups and downs.

4. Conclusions

With the beginning of the era of public justice and the provision of prosecution and prosecutor's office in the criminal laws of countries, the principle of the legality prosecution of all crimes was accepted from the beginning. In the practical experience of implementing this principle, judicial practice followed the trend of not prosecuting petty crimes. Therefore, the principle of the necessity of criminal prosecution was predicted as a complementary rule to this principle in the framework of procedural laws. dealt with it in a way that has less harmful effects and accelerates the possibility of resocializing the criminal and restoring the broken order. The doctrine and judicial procedure in France has not ignored this important issue and nowadays the principle of proportionality of prosecution and its requirements has been explicitly recognized in the criminal procedure law. The judiciary of this country has faced many ups and downs and in recent years the legislator has found a tendency to remove some of them and strengthen and make others more efficient, but these efficient and effective institutions have never been left aside and in Actions have not been unkind.

5. Selection of References

Berger,V.,(2019), **La jurisprudence de la cour européenne des droits de l'Homme** , 12ème édition, paris , sirey.

Beziz-Ayache, Annie, (2020), **Dictionnaire de droit pénal général et procédure pénale**, 10ème édition, paris, Ellipses .

Borricand, Jacques, Anne-Marie Simon, (2019), **Droit pénal et procédure pénale**, 14ème édition, paris, Dalloz.

Bernard Bouloc (2019),procédure pénale, 16 ème édition, paris, Dalloz

Bouloc,Bernard, Haritini Matsopoulou, (2016), **Droit pénal et procédure pénale** , 16ème édition ,paris , Dalloz.

Bouloc,Bernard,(2019), **procédure pénale**, 20ème édition, paris , Dalloz.

Fourment,François,(2017), **procédure pénale** ,7ème édition ,Editions paradigme.

- Guinchard, Serge et Jacques Buisson,(2020), **procédure pénale**, 15ème édition paris, Lexis Nexis Litec.
- Mathias, Eric,(2016), **procédure pénale**, 5ème édition, paris, Lexifac.
- Pradel, Jean,(2021), **Manuel de procédure pénale**,19 ème édition,paris, cujas.
- Rassat,Michèle-Laure, (2017),**procédure pénale**, 15 ème édition ,paris, Puf.

Citation:

Tadayyon, A. (2023&2024), “Alternatives to Criminal prosecution and its developments in French criminal procedure”, **Criminal Law Research**, 14(28), pp. 53-64.
DOI: 10.22124/jol.2023.25443.2401

Copyright:

Copyright for this article is transferred by the author(s) to the journal, with first publication rights granted to *Criminal Law Research*. This is an open-access article distributed under the terms and conditions of the Creative Commons Attribution License (<https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/>).

جایگزین‌های تعقیب دعوای عمومی و تحولات آن در آیین دادرسی کیفری فرانسه

عباس تدین*

دکتری حقوق حقوق جزا و جرم‌شناسی، دانشکده حقوق دانشگاه آزاد اسلامی واحد مرکز، تهران، ایران.

✉ atadayyon@gmail.com

تاریخ پذیرش: ۱۴۰۲/۱۰/۰۶

تاریخ ارسال: ۱۴۰۲/۰۶/۱۰

چکیده:

اصل الزامی دانستن تعقیب کلیه جرایم با اصل تناسب داشتن تعقیب، تعدیل و تکمیل شده است؛ امروزه در آیین دادرسی کیفری کمتر نظامی می‌توان اصل اخیر را نیافت. بر مبنای همین اصل، جایگزین‌های تعقیب دعوای عمومی پی‌ریزی شده‌اند. هرچند دکتین و رویه قضایی در قرن نوزدهم با سکوت قانون، این اصل را از اختیارات مسلم دادستان‌های فرانسوی می‌دانست، اما امروزه این اصل و اقتضات آن در قانون آیین دادرسی کیفری دیده می‌شود. بر این اساس دادستان شکایت‌ها و اعلام جرم‌ها را دریافت و تعقیب آنها را ارزیابی نموده و از دادرسی‌های جایگزین تعقیب استفاده می‌کند. جایگزین‌های تعقیب دعوای عمومی (بایگانی ساده پرونده، معامله اتهام، قرارداد قضایی و سازش کیفری) در فرایند دادرسی کیفری و رویه قضایی این کشور با فراز و فرودهای چندی مواجه گردیده‌اند تا آنجا که قانون‌گذار در سال‌های اخیر گرایش به حذف برخی از آنها و تقویت و کارآمدتر کردن برخی دیگر پیدا نموده است.

واژگان کلیدی: آیین دادرسی کیفری، جایگزین تعقیب کیفری، بایگانی پرونده، معامله اتهام، قرارداد قضایی، سازش کیفری، حقوق فرانسه.

مقدمه

شناخت مبانی تعقیب کیفری و گرایش به جایگزین‌های آن جز با شناخت جایگاه و فلسفه این نهاد امکان‌پذیر نخواهد بود. تعقیب کیفری از یک طرف، با حقوق و آزادی‌های اشخاص و از طرف دیگر، با نظم و امنیت عمومی مرتبط می‌گردد. (ساقیان، ۱۳۹۸: ۱۶۱) اقدام به تعقیب، حقوق و آزادی‌های شهروندان را به مخاطره می‌اندازد و ترک آن نیز نظم و امنیت عمومی را مختل می‌سازد. همین جدال میان دو ارزش اجتماعی در تجلی و ظهور تعقیب کیفری است که می‌تواند آن را با چالش مواجه سازد؛ زیرا گرایش به هر کدام از آن‌ها، می‌تواند به مفهوم نادیده انگاشتن دیگری و نقض آن باشد. تعقیب کیفری به مفهوم تصمیم به پیگرد قانونی جرم و آغاز به آن است که در قالب نظریه قرارداد اجتماعی از سوی شهروندان به حاکمیت واگذار شده است تا در ضمن شرایط این قرارداد، انسانی که پا به عرصه زندگی اجتماعی می‌گذارد از پاره‌ای از آزادی‌های خود به نفع حاکمیت درگذرد و در ازای آن از حاکمیت امنیت و آرامش مطالبه نماید. (روسو، ۱۳۹۵: ۱۷) همین امر است که یک حق یا تکلیف برای حاکمیت ایجاد می‌نماید و امروزه در بسیاری از نظام‌های حقوقی با پذیرش اصل الزامی بودن تعقیب کیفری، دنبال می‌گردد؛ اما توجه به ملاحظات چون پرهیز از امنیت‌گرایی صرف در فرایند دادرسی‌های کیفری، حفظ حقوق و آزادی‌های شهروندان، تسریع در رسیدگی کیفری، کاهش هزینه‌های نظام عدالت کیفری و حتی جبران خسارات بزه‌دیدگان، سیاست‌گذاران حوزه تقنین و قضا را واداشته است تا به شناسایی و اعمال جایگزین‌های تعقیب کیفری گرایش یابند؛ رویکردی که گاه با اصل الزامی بودن تعقیب کلیه جرایم، در تعارض و چالش قرار می‌گیرد. در میان اندیشمندان حقوق کیفری، به‌ویژه آن دسته از حقوق‌دانانی که تجربه‌ای در عرصه قضاوت و دادرسی دارند، در مورد پذیرش جایگزین‌های تعقیب کیفری و عدول از اصل الزامی بودن تعقیب دعاوی کیفری اختلاف نظرات چندی دیده می‌شود. طرفداران اصل قانونی بودن تعقیب کیفری معتقدند اقتدار و صلابت دستگاه عدالت و کارایی ساز و کارهای اجرایی آن می‌طلبد تا با همه جرایم به نحو قاطع و بازدارنده برخورد گردد. این دسته از حقوق‌دانان از یک‌طرف با تکیه بر دیدگاه‌های مکاتب کلاسیک و بنیان‌گذاران آن‌ها معتقدند همین که جرم از خواست و اراده مجرمان برخاسته است پس شایسته تعقیب فوری و پاسخ‌گویی قاطع و محکم است و این پاسخ‌گویی باید به‌گونه‌ای باشد که ضمن اعاده نظم و امنیت به جامعه بازدارنده و پیشگیرانه باشد؛ لذا هرگونه اقدامی که اصل الزامی بودن تعقیب جرایم و پاسخ‌گویی قاطع به آن‌ها را با چالش مواجه سازد پذیرفتنی نخواهد بود. (Guinchard, 2020: 249) از طرف دیگر این اندیشمندان حقوق کیفری بر این باورند که توسل به جایگزین‌های تعقیب کیفری نوعی مداخله منفی در سیاست جنایی خواهد بود چرا که در بستر سیاست جنایی تقنینی سازوکارهای لازم برای استفاده از نهادهای ارفاقی در قوانین پیش‌بینی شده است و توسل به جایگزین‌های تعقیب، کارایی این نهادها و اهداف آن‌ها را زیر سؤال خواهد برد و در حوزه سیاست جنایی قضایی نیز تدابیر و امکانات لازم در اختیار مقامات قضایی برای چگونگی تعقیب دعاوی کیفری و پاسخ‌گویی به آن‌ها پیش‌بینی شده است و مداخله بیش از حد در این قلمرو به‌ویژه با پیش‌بینی جایگزین‌های تعقیب کیفری از کارایی و تأثیر عدالت و دادگستری خواهد کاست. (Bouloc, 2018: 219)

اما طرفداران اصل تناسب تعقیب ضمن رد ایرادات مطرح‌شده معتقدند اصل الزامی بودن تعقیب کیفری همواره جایگاه و صلابت خود را حفظ نموده و گرایش به توافقی شدن آیین دادرسی کیفری و اقبال به جایگزین‌های تعقیب کیفری به مفهوم کنار گذاشتن این اصل نخواهد بود. قانون‌گذار با توجه به تجربه‌های عرصه قضا و دادرسی به‌ویژه هزینه‌های مادی و معنوی ناشی از تعقیب کلیه جرایم به این نتیجه رسیده است که اعاده نظم به جامعه و جبران خسارات احتمالی بزه دیده همواره در گرو تعقیب کیفری کلیه جرایم و پاسخ‌گویی کیفری به آن‌ها نیست. استفاده از جایگزین‌های تعقیب کیفری هیچ‌گاه به مفهوم کنارگذاری تعقیب کیفری و عدم پاسخ‌گویی به جرایم برهم زنده نظم عمومی نیست بلکه در پرتو این سازوکار جدید تلاش می‌گردد با همراهی و همکاری ناقضان حقوق در اجتماع ضمن کاستن از تبعات منفی ناشی از محکومیت‌های کیفری در همان ابتدای امر به جبران فوری و مؤثر نظم از دست‌رفته و آثار سوء آن اقدام گردد. سیاست جنایی مشارکتی می‌طلبد که رویکرد سنتی حقوق کیفری به تابعان حقوق اصلاح گردد و مشارکت آن‌ها در فرایند دادرسی کیفری مورد توجه قرار گیرد. (دلماست، ۱۳۹۸: ۲۳) لذا به‌نظر نمی‌رسد اقبال به جایگزین‌های تعقیب کیفری هم‌سو با سیاست جنایی یک نظام حقوقی نبوده و بازخورد منفی داشته باشد. اگر هدف سیاست

جنایی به‌طور کلی پیش‌بینی مجموعه‌ای از تدابیر کیفری و غیر کیفری در هر نظام حقوقی برای پاسخ‌گویی مؤثر و کارآمد به رفتارهای ناقض قانون و برهم‌زننده نظم و امنیت عمومی است قطعاً جایگزین‌های تعقیب کیفری نه‌تنها با این هدف ناسازگار نیست بلکه در چارچوب این سیاست اتخاذ و اجرایی می‌گردد. (دلماس مارتی، ۱۳۸۷: ۹۹)

در فرایند دادرسی کیفری فرانسه نیز تعارض سنتی دوگانه بین تعقیب و عدم تعقیب و بایگانی پرونده بدون کمترین برخورد کیفری، با پیدایش راه‌سومی که اجازه پاسخ کیفری بدون تعقیب را می‌دهد، کم‌رنگ شده است؛ چراکه در صورت تصمیم به عدم تعقیب، درآیین دادرسی کیفری این کشور، گزینه‌های دیگری چون بایگانی ساده پرونده یا جایگزین‌های تعقیب پیش رو خواهد بود. (کوشکی، ۱۳۸۹: ۳۲۷)

۱. بایگانی ساده پرونده

بایگانی کردن پرونده که در حقیقت نوعی شیوه اداری-قضایی محسوب می‌گردد به این معناست که دادستان پس از اتخاذ تصمیم مبنی بر تعقیب نکردن دعوی کیفری، دستور ضبط شدن پرونده در دادرسی را صادر نماید؛ بی‌آنکه برای اجرا شدن این شیوه، بزه کار را به انجام اقداماتی مکلف نماید. این شیوه نسبت به جرم‌های کم‌اهمیت و علی‌الاصول برای بزه‌کاران بدون پیشینه کیفری به‌کار می‌رود. (نیازپور، ۱۳۹۲: ۱۶۸) طرفداران بی‌چون و چرایی اصل الزامی بودن تعقیب، این شیوه را حتی در خصوص جرایم خرد بر نمی‌تابند و معتقدند حتی اجرای این رویکرد در جرایم کم‌اهمیت نیز به جایگاه عدالت و دادگستری که توأم با اقتدار است، لطمه خواهد زد. در حقیقت، این گروه معتقدند جرایم سبک نیز باید تحت تعقیب قرار گیرند و در نهایت مقام قضایی در دادگاه در تعیین مجازات مرتکبین با لحاظ اصل فردی کردن مجازات کیفری سبک یا جایگزینی متناسب آن برگزینند. این دیدگاه در بستر مقررات دادرسی کیفری فرانسه راه نیافته است و قانون‌گذار نهاد بایگانی ساده پرونده را پیش‌بینی نموده است، هرچند بین حقوق‌دانان فرانسوی، در خصوص جهات بایگانی پرونده که قلمرو بسیار گسترده‌ای دارد، اختلاف نظر وجود دارد. (Bolouc, 2019: 125) زیرا این نهاد محدود به موارد ممنوع قانونی نشده است و نتایج بایگانی پرونده، آثار محدود و کمی نخواهد داشت. دو موضوع که انتقاد طرفداران اصل الزامی بودن تعقیب را به دنبال داشته است.

۱.۱. جهات بایگانی پرونده

اعتقاد بر این است که قرار بایگانی پرونده، زمانی که ملاحظات حقوقی با تعقیب مخالف بوده و همخوانی ندارد، پذیرفتنی خواهد بود؛ به همین علت، در حقوق فرانسه این نهاد قابل اجرا شناخته شده است، چرا که اصل تناسب تعقیب و آثار مثبت آن، اجرای این قرار را توجیه می‌نماید.

۱.۱.۱. الزامات حقوقی

جدای از اقتضای اصل تناسب تعقیب، دادرسی می‌تواند به علل قانونی دیگری نیز تدبیر بایگانی پرونده را دنبال نماید: چه بسا عناصر سازنده جرم، تشکیل نشده یا بر فرض نسخ قانون کیفری، دیگر وجود نداشته باشد. همچنین تعقیب می‌تواند به علت فوت مرتکب جرم، مرور زمان، عفو یا اعتبار امر مختومه، غیر ممکن باشد. ممکن است موانع دیگری ولو به صورت موقت، بر سر راه تعقیب کیفری ایجاد گردد که هرچند تدبیر بایگانی پرونده را ایجاب نمی‌کنند اما تا زمان رفع مانع، تعقیب کیفری را ناممکن و ممنوع می‌سازند. اگر چه از نظر تخصصی، ارزیابی الزامات حقوقی و چالش احتمالی آن‌ها با این تدبیر مشکل به نظر می‌رسد اما بایگانی پرونده به علل قانونی، با چالش‌چندانی مواجه نیست و بیشترین ایراد وارده به این نهاد قانونی، خدشه به اصل الزامی بودن تعقیب کیفری است؛ هرچند طرفداران این دیدگاه معتقدند بر فرض پذیرش اصل تناسب تعقیب، این تدبیر با چارچوب مبهم خود با این اصل نیز در تقابل قرار می‌گیرد. (Vergès, 2017: 65)

۲.۱.۱. ملاحظات مبتنی بر اصل تناسب تعقیب

بنابر ماده ۴۰ قانون آیین دادرسی کیفری فرانسه دادستان شهرستان، شکایت‌ها و اعلام جرم‌ها را دریافت می‌کند و پیگیری و تعقیب آنها را ارزیابی می‌نماید. از این مقرر قانونی، اصل کلی و عام تناسب تعقیب قابل استنباط است که در مقابل اصل الزامی بودن تعقیب قرار می‌گیرد که بر اساس آن، دادسرا به مجرد امکان قانونی، ملزم به تعقیب کیفری خواهد بود.

تعقیب کیفری می‌تواند به علل بی‌شماری بنا بر ارزیابی دادسرا، نامتناسب تشخیص داده شود؛ به‌ویژه هرگاه که خسارت جزئی بوده یا بلافاصله توسط مرتکب جبران شده باشد که در این صورت، رویه قضایی تمایل به عدم تعقیب کیفری دارد. (Valette, 2018: 123) اما مبسوط‌الید بودن دادستان در این خصوص، به زعم برخی اندیشمندان می‌تواند باعث تفاسیر نامتناسب یا انحراف دادرسی گردد. (soyer, 2019: 350) که با فلسفه وجودی اصل تناسب در تعارض قرار می‌گیرد.

بنابر ماده ۴۰-۱ قانون آیین دادرسی کیفری فرانسه، هنگامی که دادستان شهرستان معتقد باشد جرم ارتكابی، توسط شخصی رخ داده است که هویت و اقامتگاه او معلوم است و منع قانونی برای اقامه دعوی عمومی وجود ندارد، می‌تواند تصمیم بگیرد که تعقیب کیفری را شروع کند یا یک دادرسی جایگزین تعقیب را به جریان اندازد یا در صورتی که شرایط خاص ارتكاب جرم، دادستان را قانع نماید، پرونده را بایگانی کند. اصل تناسب تعقیب منبعت از قانون ۹ مارس ۲۰۰۴ بوده و قانون‌گذار به علت عدم درک بزه‌دیدگان و افکار عمومی در این خصوص و ایرادات برخی حقوق‌دانان به‌ویژه در مورد بایگانی پرونده، راساً اجرای این نهاد را اجازه داده است؛ اما در عین حال، بایگانی ساده در خصوص پرونده‌های سبک را نیازمند توجیه دانسته است. همواره تلاش قانون‌گذار و رویه قضایی این بوده است تا ضمن پایبندی دست‌اندرکاران عدالت به اصل الزامی و قانونی بودن تعقیب، اصل تناسب تعقیب را نیز بنا بر ملاحظات انصاف‌گرایی خود در تکمیل این امر به کار گیرند و با توجیه معقول چرایی به‌کارگیری این نهاد، از ایرادات و انتقادات احتمالی پیشگیری نمایند.

۲. نتایج تصمیم بایگانی پرونده

بی‌اعتمادی به تدبیر بایگانی پرونده و عدم درک صحیح عامه مردم از این تدبیر، هم در حدود آثار آن و هم در موضوع اعلام و اطلاع‌رسانی این تصمیم همواره در انتقادات مخالفان این نهاد جای داشته است.

۱.۲. آثار تصمیم

موافقان تدبیر بایگانی پرونده با رد ایرادات مطروحه، به درستی بیان نموده‌اند که بایگانی پرونده تصمیم قضایی محسوب نمی‌شود بلکه یک تصمیم ساده اداری است؛ به همین خاطر این موضوع در قلمرو اعتبار امر مختومه قرار نمی‌گیرد. تا زمانی که مرور زمان حاصل نشده است، دادسرا می‌تواند بعد از صدور قرار بایگانی پرونده، تغییر عقیده داده و تصمیم به تعقیب کیفری متهم بگیرد. بنابراین هرگونه ایراد در این خصوص، سالبه به انتفاء موضوع است. ممکن است گفته شود از آنجا که این تدبیر یک تصمیم اداری محسوب می‌شود، هیچ‌گونه اعتراض قضایی نیز امکان‌پذیر نیست؛ اما با توجه به سلسله مراتب اداری، امکان اعتراض نزد دادستان استان وجود دارد و او می‌تواند در صورت صلاح‌دید به دادستان شهرستان دستور به تعقیب کیفری بدهد. (ماده ۳۶ ق.آ.د.ک) نباید فراموش کرد بایگانی پرونده مانع به جریان انداختن دوباره دعوی عمومی توسط بزه‌دیده نیست و دفاع از حقوق او نمی‌تواند بهانه‌ای برای رد این نهاد باشد. (Mathias, 2016: 217) حتی قانون ابلاغ تصمیم به بایگانی پرونده را به بزه‌دیده پیش‌بینی نموده است.

۲.۲. ابلاغ و اطلاع تصمیم

بر اساس مقررات ماده ۲-۴۰ قانون آیین دادرسی کیفری فرانسه دادستان شهرستانی که تصمیم به بایگانی پرونده می‌گیرد باید شکات، بزه‌دیدگان - هنگامی که هویت آن‌ها معلوم است - اشخاص و مقاماتی که بر اساس مقررات بند دوم ماده ۴۰ قانون

آیین دادرسی کیفری فرانسه اقدام به اعلام جرم نموده‌اند را از موضوع مطلع سازد. این اعلام باید با دلایل حقوقی یا اقتضائاتی که تدبیر بایگانی پرونده را توجیه می‌کند، همراه باشد. ارائه توجیه از یک طرف مانع بایگانی‌هایی خواهد بود که توجیه آنها به راحتی ممکن نیست و از طرف دیگر، درک این تصمیم را برای همه بهتر می‌سازد. در گذشته اعلام بایگانی پرونده فقط شامل مواردی می‌شد که در آنها مرتکب جرم شناسایی شده بود. این محدودیت در اعلام، از دسامبر ۲۰۰۷ برداشته شده است. بر اساس ماده ۳-۴۰ قانون آیین دادرسی کیفری فرانسه هر شخصی که وقوع جرم را به دادستان شهرستان اعلام کرده است، می‌تواند از تصمیم بایگانی پرونده نزد دادستان استان اعتراض نماید. در صورت پذیرش اعتراض؛ دادستان استان دستور شروع مجدد تعقیب را صادر می‌نماید و چنانچه دادستان اعتراض را وارد نداند، موضوع را به ذینفع اطلاع می‌دهد. این تصمیم قطعی است. این رویکرد باعث شده است تا مخالفان این نهاد حقوقی، ایرادات خود را به سوی جایگزین‌های تعقیب متمایل نمایند.

۳. جایگزین‌های تعقیب

شاید بازتاب این رویکرد در حقوق جزا که تدابیر کیفری باید به‌عنوان آخرین حربه در مواجهه با بزهکاری باشد، در بستر دادرسی‌های کیفری باعث شده است تا این رویکرد نیز با وجود دیدگاه مخالفان جایگزین‌های تعقیب دنبال گردد که در مواجهه با بزه‌کار نیز تعقیب کیفری باید به‌عنوان آخرین راه حل قلمداد گردد. از این رو تمایل به یافتن و اجرای تدابیر جایگزین تعقیب در نظام‌های حقوقی قوت یافته است.

در خصوص به‌کارگیری جایگزین‌های تعقیب کیفری در نظام دادرسی فرانسه اختلاف نظرهای چندی میان حقوق دانان و دست‌اندرکاران عدالت و دادگستری حتی پس از پذیرش این نهادها بوده است. دیدگاه‌های موافقان و مخالفان این تدابیر جدید و آثار اجرایی و عملی آنها باعث شده است، قانون‌گذار با احتیاط این تدابیر جدید را وارد قانون نماید و به محک آزمون و خطا بسپارد. لذا دادسرا این اختیار قانونی را یافته است تا بنا به ملاحظات خاص خود، رفتارهایی که به‌عنوان جرم، پاسخ کیفری دارند را تعقیب نکند. ماده ۱-۴۱ قانون آیین دادرسی کیفری برخی تدابیر جایگزین که همکاری فعال و مشارکتی متهم را ایجاد می‌نماید، برشمرده است. بدون رعایت تشریفات خاص و در صورتی که تعقیب کیفری، نامتناسب به نظر برسد، دادسرا می‌تواند تدابیر ساده‌ای که همراه با بایگانی مشروط پرونده باشد را انتخاب نماید. قانون ۱۵ اوت ۲۰۱۴ راجع به فردی کردن مجازات‌ها و اثر بخشی مجازات‌های کیفری، نهاد معامله اتهام که می‌تواند توسط افسر پلیس قضایی پیشنهاد گردد را ایجاد نموده است؛ هرچند قانون برنامه ۲۰۲۲-۲۰۱۸ و اصلاحات قضایی، لغو این نهاد را رقم زد؛ قانون ۹ دسامبر ۲۰۱۶ راجع به شفافیت، مبارزه علیه فساد و تحمل‌گرایی در زندگی اقتصادی، نهاد قرارداد قضایی در چارچوب منافع عمومی را وارد نظام حقوقی فرانسه کرده است. (soyer,2019:325) از میان جایگزین‌های تعقیب، قانون‌گذار به‌صورتی مجزا، سازش کیفری که مطمئناً برابر تعقیب کیفری و فقط راجع به رفتار کیفری اثبات شده می‌باشد را پیش‌بینی نموده است. بنابراین قانون‌گذار فرانسوی، فقط سه نهاد فوق را به‌عنوان جایگزین تعقیب کیفری با شرایط خاصی پذیرفته است که از میان این نهادها نیز پس از گذشت چهار سال ترجیح داده است تا نهاد معامله اتهام را کنار گذاشته و نهاد قرارداد قضایی را به اتهامات اشخاص حقوقی محدود نماید.

۱.۳. تدابیر همراه با بایگانی پرونده

در حقیقت این شیوه را می‌توان بایگانی مشروط نام نهاد؛ چراکه دادستان کنارگذاری تعقیب دعوی کیفری را به متعهد شدن بزه‌کار به انجام اقداماتی که می‌توانند جنبه اصلاحی-درمانی، توان‌گیر یا ترمیمی داشته باشند، منوط می‌نماید. (نیازپور، ۱۳۹۲: ۱۶۹)

ماده ۱-۴۱ قانون آیین دادرسی کیفری فرانسه در این خصوص مقرر می‌دارد «دادستان شهرستان به‌خاطر جبران خسارات وارده به بزه‌دیده و برای پایان دادن به اختلالی که از جرم ناشی شده است و به‌خاطر اصلاح مرتکب جرم، می‌تواند قبل از شروع دعوی عمومی، مستقیماً و یا از طریق یک افسر پلیس قضایی یا نماینده یا میانجی‌گر:

۱- تعهدات و تکالیف ناشی از قانون را به مرتکب اعمال یادآور شود.

۲- مرتکب جرم را به یک مرکز درمانی، اجتماعی یا حرفه‌ای هدایت کند؛ این تدبیر می‌تواند شامل انجام اعمالی به هزینه خود شخص در کارآموزی یا آموزش در یک واحد یا ارگان بهداشتی، اجتماعی یا حرفه‌ای و به‌ویژه در یک دوره کلاس شهروندی، مسئولیت‌پذیری والدینی یا کلاس حساس‌سازی نسبت به خطرات استفاده از مواد مخدر باشد؛ در صورتی که ارتکاب جرم از طریق رانندگی و وسائل نقلیه موتوری صورت گرفته باشد، این تدبیر می‌تواند به هزینه شخص از طریق گذراندن یک دوره کارآموزی جهت حساس کردن او نسبت به امنیت جاده صورت گیرد.

۳- از مرتکب اعمال درخواست نماید که وضعیت خود را مطابق با قانون یا آیین‌نامه‌ها قانونمند و منظم نماید.

۴- از مرتکب، جبران خسارات وارده را درخواست نماید.

۵- در صورت رضایت طرفین دعوا، به میانجی‌گری بین مرتکب جرم و بزه‌دیده اقدام نماید، در صورت موفقیت میانجی‌گری، دادستان شهرستان یا میانجی‌گر، صورت‌جلسه‌ای از آن تهیه می‌کند که توسط خود او و طرفین دعوا امضا می‌گردد و یک روگرفت از آن به آنها داده می‌شود؛ در صورت تعهد مرتکب جرم مبنی بر جبران خسارات وارده، بزه‌دیده می‌تواند با توجه به صورت‌جلسه، پرداخت آن را به دنبال دستور پرداخت، براساس قواعد آیین دادرسی مدنی جدید درخواست نماید.

۶- در صورتی که ارتکاب جرم علیه همسر یا شریک زندگی یا فرزندان مشترک یا فرزندان همسر یا شریک زندگی باشد، از مرتکب اعمال درخواست نماید خارج از اقامتگاه یا محل سکونت متهم، ساکن گردد و در صورت اقتضا، از حضور در این اقامتگاه یا محل سکونت یا تماس مستقیم با آنها خودداری کند و همچنین، اگر ضروری باشد، مسئولیت بهداشتی، اجتماعی یا روانشناختی را بر عهده بگیرد؛ هنگامی که جرم توسط همسر بزه‌دیده یا شریک زندگی ارتکاب گردد و اقامتگاه مربوطه، اقامتگاه بزه دیده باشد، مقررات این بند قابل اجرا است.

شیوه دادرسی پیش‌بینی شده در ماده حاضر، مرور زمان دعوای عمومی را به حالت تعلیق درمی‌آورد.

در صورت عدم اجرای تدبیر بخاطر رفتار مرتکب اعمال، دادستان شهرستان، جز در صورت وقوع رخداد جدیدی، نسبت به ایجاد سازش یا شروع تعقیبات اقدام می‌کند.»

همان‌گونه که از محتوای این مقررات معلوم می‌گردد دادستان اجازه دارد تا برخی تدابیر را قبل از تصمیم راجع به دعوای عمومی اتخاذ نماید. اهداف این تدابیر را می‌توان اصلاح مرتکب، اعاده نظم و جبران خسارات بزه دیده دانست؛ اهدافی که به جای انتظار به نیل به آنها در پایان فرایند دادرسی، می‌توان در ابتدای امر به تحقق آنها امیدوار بود که قطعاً مؤثر و کارآمدتر جلوه می‌نماید.

در ابتدا، موضوع، انجام یک اقدام ساده در بایگانی پرونده یعنی یادآوری تکالیف قانونی به مرتکب جرم است. پس از احراز تکالیف و تعهدات مرتکب از ناحیه مقام قضایی، یادآوری انجام و پایبندی به آنها به صورت مکتوب و با تفهیم آن به مرتکب جرم خواهد بود و بدیهی است تعهد به انجام آنها یا اقدام در چارچوب این تعهدات برای پایان دادن قطعی به تعقیب کیفری مرتکب، لازم و ضروری خواهد بود. ماده ۱-۴۱ این قانون همچنین پیش‌بینی می‌کند که مرتکب جرم به یک مرکز درمانی، اجتماعی یا حرفه‌ای هدایت گردد. این اقدام زمانی صورت می‌پذیرد که بیماری یا عدم مسئولیت‌پذیری مرتکب جرم احراز گردد. رعایت حقوق شهروندی افراد اجتماع، مسئولیت‌پذیری والدین، آموزش و حساس‌سازی نسبت به خطرات استفاده از مواد مخدر و احتیاط در رانندگی به‌عنوان جلوه‌هایی از تعهدات قانونی اشخاص در این ماده یادآوری شده است که جنبه حصری ندارد. (Borrucand, 2019: 369) همچنین از مرتکب جرم می‌توان خواست که وضعیت خود را مطابق با قانون یا آیین‌نامه‌ها، قانونمند و به سامان نموده یا خسارات را جبران نماید. مقام قضایی ابتدا باید قوانین و مقرراتی که شامل حال مرتکب جرم می‌باشد را شناسایی کند و سپس وضعیت او را در رعایت یا عدم رعایت آنها بررسی و تذکرات لازم در ساماندهی عملکرد او با این مقررات را به وی اعلام نماید. به نظر می‌رسد در صورت ضرورت، باید آموزش لازم در خصوص چگونگی رعایت این مقررات و نظم بخشی به زندگی اجتماعی مرتکب نقض قانون به او داده شود. همچنین در صورت احراز مسئولیت مدنی مرتکب در جبران خسارات بزه‌دیده، تکلیف

به جبران آنها بر عهده مرتکب گذارده می شود که اجرای آن، در صورت استنکاف مرتکب بر مبنای مقررات آیین دادرسی مدنی و با حداقل تشریفات خواهد بود. (Fourment, 2017: 315)

این ماده قانونی در ادامه پیش‌بینی می‌کند که به درخواست یا موافقت بزه‌دیده، یک میانجی‌گری بین مرتکب جرم و بزه‌دیده صورت پذیرد. هدف از این میانجی‌گری صلح و سازش فی مابین طرفین است. در این جلسه تلاش می‌گردد دیدگاه‌های طرفین به هم نزدیک گردیده، با ایجاد فضایی آرام و دوستانه، ضمن کاستن از آلام و رنج بزه‌دیده، به توافقی قابل اجرا دست یافت. در صورت موفقیت میانجی‌گری، دادستان یا میانجی‌گر صورت جلسه‌ای از آن تهیه می‌نماید: اگر مرتکب جرم تعهد به جبران خسارات وارده نماید، بزه دیده می‌تواند در صورت استنکاف مرتکب، پرداخت آن را به دنبال صدور اجرائیه بر اساس مقررات قانون آیین دادرسی مدنی درخواست نماید. (soyer, 2019: 325) دادرسی اختصاری و حذف تشریفات زاید اقتضا دارد تا جبران خسارات یا انجام تعهدات سریع و فوری انجام پذیرفته تا اهداف پیش گفته از پیش‌بینی جایگزین‌های تعقیب تحقق یابد.

در صورت ارتکاب جرم علیه همسر یا شریک زندگی یا فرزندان مشترک یا فرزندان همسر یا شریک زندگی، می‌توان از مرتکب اعمال درخواست کرد تا خارج از اقامتگاه یا محل سکونت آنان ساکن گردد و در صورت اقتضاء، از حضور در اقامتگاه یا محل سکونت یا تماس مستقیم با آنها خودداری کند. این تکلیف نافی تعهدات قانونی مرتکب در پرداخت نفقه و هزینه‌های قانونی اشخاص تحت تکفل او نیست. لذا قانون پیش‌بینی می‌کند که از او درخواست می‌گردد مسئولیت بهداشتی (درمانی)، اجتماعی یا روانشناختی آنها را بر عهده بگیرد. این مقررات، هنگامی که جرم علیه همسر یا شریک زندگی سابق رخ داده باشد نیز جاری خواهد بود.

قانون برنامه ۲۰۲۲-۲۰۱۸ و اصلاحات قضایی پیش‌بینی می‌کند که بتوان از مرتکب جرم- نه فقط در جرایم ارتكابی در امور خانوادگی- خواست برای یک دوره حداکثر شش ماهه، در یک یا چند مکانی که جرم ارتکاب یافته یا بزه دیده ساکن است، حضور نیابد. (Guinchard, 2020: 250) در حقیقت در این برنامه تلاش شده است قلمرو تعهداتی مرتکب را به سایر جرایم نیز بسط و گسترش داد.

حتی اگر قانون به طور صریح، چنین امری را ایجاب نکند، مسلم است که انجام این تدابیر توسط مرتکب جرم، دادسرا را وادار به بایگانی پرونده خواهد کرد. هر چند از نظر حقوقی، امکان اعتراض و حتی طرح شکایت کیفری برای بزه‌دیده وجود دارد ولی بایگانی پرونده آثار قانونی و قضایی محکومیت کیفری را نداشته و در سجل قضایی منعکس نمی‌گردد. (Bouloc, 2018: 231) اما برعکس، در صورت عدم انجام تعهدات و تدابیر به علت رفتار مرتکب جرم، دادستان-مگر علل جدیدی حادث گردد- سازش یا شروع به تعقیب کیفری را به جریان می‌اندازد.

همچنین، اگر معلوم گردد چنین تدبیری می‌تواند به نحو مؤثر و فوری، جبران خسارت بزه‌دیده، پایان بخشیدن به اختلال ناشی از جرم یا کمک به اصلاح و بازپروری مرتکب جرم را به دنبال داشته باشد، دادستان شهرستان می‌تواند پیش از تصمیم درباره دعوی عمومی، به طور مستقیم یا به واسطه افسر پلیس قضایی، نماینده یا میانجی‌گر یکی از تدابیر مذکور در ماده ۱-۴۱ قانون آیین دادرسی کیفری را انتخاب نماید.

در نظام کیفری ایران نیز بایگانی کردن مشروط پرونده در جرایم تعزیری درجه ۷ و ۸ در ماده ۸۰ قانون آیین دادرسی کیفری پیش‌بینی شده است که بر این اساس، علی‌الاصول دادگاه، در صورت احراز شرایط قانونی این اختیار را دارد تا با صدور قرار بایگانی پرونده در راستای اجرای این تدبیر گام بردارد.

۲.۳. معامله اتهام و قرارداد قضایی

قانون ۱۵ اوت ۲۰۱۴ راجع به فردی کردن مجازات‌ها و اثر بخشی مجازات‌های کیفری، شکل جدیدی از جایگزین‌های تعقیب را ایجاد نمود. بنا بر عبارات ماده ۱-۱-۴۱ قانون آیین دادرسی کیفری فرانسه، افسر پلیس قضایی می‌توانست مادامی که دعوی عمومی به جریان نیفتاده است، برای برخی جرایم دست به معامله بزند: خلاف‌های پیش‌بینی شده توسط قانون مجازات به استثنای خلاف‌های چهار طبقه نخست که برای آنها، دعوی عمومی با پرداخت جزای نقدی پلیمان می‌پذیرد (در اجرای ماده ۵۲۹ قانون

آیین دادرسی کیفری فرانسه)؛ جنحه‌های پیش‌بینی شده توسط قانون مجازات که دارای حداکثر یکسال حبس باشد (به استثنای جنحه توهین مذکور در بند دوم ماده ۵-۴۳۳ قانون مجازات)؛ سرقت ساده (ماده ۳-۳۱۱ قانون مجازات) هنگامی که ارزش مال مسروقه کمتر یا برابر ۳۰۰ یورو باشد؛ استفاده غیر قانونی از مواد مخدر (ماده ۱-۳۴۲۱ قانون بهداشت عمومی)؛ تصرف عدوانی فضاهای عمومی یا پشت بام ساختمان‌های عمومی مسکونی در شرایط مذکور در ماده ۳-۱۲۶ قانون ساختمان و اسکان. این نهاد جدید پیش از این، فاقد سابقه تقنینی در نظام حقوقی فرانسه بود که ریشه در نظام‌های حقوقی غربی داشت.

(Beziz-Ayache,2020:222)

با بررسی اهداف قانون‌گذار معلوم می‌گردد که نهاد معامله کیفری بیشتر برای سرقت‌های ساده اموال کم‌ارزش قابل اجرا بود؛ ابتدا بند شماره ۴ پاراگراف الف ماده ۱-۱-۴۱ قانون آیین دادرسی کیفری فرانسه، پیش‌بینی کرده بود که آیین‌نامه ارزش مال مسروقه‌ای که برای آن می‌توان به سارق پیشنهاد معامله را داد، تعیین می‌کند؛ اما شورای قانون اساسی اعلام داشته است احاطه موضوع به آیین‌نامه به مفهوم تحدید قلمرو اجرایی نحوه پایان دادن به دعوای عمومی است و قانون‌گذار صلاحیت خود در رعایت شرایطی که شفافیت در فرایند دادرسی کیفری را دنبال می‌نماید نادیده انگاشته است و بر این اساس، این مقررات خلاف اصول قانون اساسی خواهد بود. (Bouloc,2018:221) قانون ۲۸ فوریه ۲۰۱۷ درباره امنیت عمومی، در بند شماره ۴ جدید از پاراگراف الف ماده ۱-۱-۴۱ قانون آیین دادرسی کیفری فرانسه پیش‌بینی می‌کرد که این معامله، هنگامی که ارزش مال مسروقه کمتر یا برابر ۳۰۰ یورو باشد قابل اجراست. (این مبلغ دقیقاً برابر با همان مبلغی است که در این آیین‌نامه ۱۳ اکتبر ۲۰۱۵ آمده است)؛ هرچند در نهایت، در اصلاحات قانون آیین دادرسی کیفری فرانسه ماده ۱-۱-۴۱ قانون آیین دادرسی کیفری توسط ماده ۵۹ قانون شماره ۲۰۱۹-۲۲۲ بیست و سوم مارس ۲۰۱۹ درباره برنامه شماره ۲۰۲۲-۲۰۱۸ و اصلاحات قضایی نسخ شد. عمده استدلال موافقان حذف این نهاد نو ظهور ابهام در چارچوب و اثربخشی آن با وجود تدابیری چون بایگانی پرونده و سازش کیفری بود.

(Borricand,2019:367)

این معامله که باید توسط دادستان اجازه داده می‌شد، توسط افسر پلیس قضایی به مرتکب جرم که می‌توانست آن را بپذیرد، پیشنهاد می‌شد؛ در این صورت، این معامله باید به تأیید رئیس دادگاه شهرستان یا قاضی دادگاه که به مرتکب اجازه همراه داشتن وکیل را می‌داد، می‌رسید.

پیشنهاد معامله با توجه به اوضاع و احوال و شرایط و شدت جرم، شخصیت و وضعیت جرم و توان مالی و امکانات او تعیین می‌شد. در این پیشنهاد مبلغ جزای نقدی سازشی بر عهده مرتکب جرم، مشخص می‌گردید که نباید بیشتر از یک سوم مبلغ جزای نقدی قانونی باشد. در صورت ضرورت، او مکلف به جبران خسارات ناشی از جرم نیز می‌شد. همچنین مهلت قطعی پرداخت جزای نقدی و جبران خسارت از قبل تعیین می‌گردید. (Bouloc,2018:222)

اجرای معامله اتهام، دعوای عمومی را پایان می‌بخشید. در صورت عدم اجرای تمام تکالیف در مواعد معین شده یا عدم تأیید آن، دادستان شهرستان - جز در صورت وجود دلیل جدید- تدابیر تکمیلی (ماده ۱-۴۱ ق.آ.د.ک) یا سازش یا شروع به تعقیب را به جریان می‌انداخت.

شیوه اجرای این معامله توسط افسر پلیس قضایی در آیین‌نامه ۱۳ اکتبر ۲۰۱۵ معین شده بود اما شورای دولتی این مقررات را باطل کرد زیرا در این مقررات، برای شخصی که این معامله پیشنهاد می‌شد اطلاع از ماهیت اعمالی که به او منتسب می‌شود و وصف حقوقی آن پیش‌بینی نشده بود. همچنین مقررات این آیین‌نامه راجع به معامله کیفری، حق بر دادرسی منصفانه مورد تأکید ماده ۶ کنوانسیون اروپایی حقوق بشر را نادیده می‌انگاشت. (Berger,2019:312) قانون برنامه شماره ۲۰۲۲-۲۰۱۸ و اصلاحات قضایی، حذف این شیوه معامله پیشنهادی توسط افسر پلیس قضایی را به علت رویکرد منفی نسبت به آن دنبال و در نهایت اجرایی نمود.

قانون ۹ دسامبر ۲۰۱۶ قرارداد قضایی به نفع عموم را که از حقوق آمریکا الهام گرفته است را وارد حقوق فرانسه نمود. (Bouloc,Haritini,2016:512) تا هنگامی که دعوای عمومی به جریان نیفتاده است، دادستان شهرستان می‌تواند به شخص حقوقی متهم برای برخی جنحه‌ها که در قانون احصا شده اند، پیشنهاد انعقاد یک قرارداد را بدهد که بر اساس آن یک یا چند

مورد از این تکالیف بر عهده او قرار خواهد گرفت: پرداخت جزای نقدی به خزانه عمومی، تبعیت از یک برنامه تطابق با قانون یا جبران خسارات بزه دیده (ماده ۲-۱-۴۱ قانون آیین دادرسی کیفری)

هنگامی که شخص حقوقی متهم با پیشنهاد قرارداد موافقت نماید، دادستان شهرستان شهرستان به منظور تأیید تدبیر، رئیس دادگاه شهرستان را که اقدام به استماع شخص حقوقی متهم و بزه دیده همراه با وکیل در یک جلسه علنی می نماید را مورد درخواست قرار می دهد. در پایان جلسه استماع، رئیس دادگاه تصمیم می گیرد که آیا پیشنهاد قرارداد را تأیید یا رد نماید. قرار تأیید به مفهوم قرار مجرمیت نبوده و ماهیت و آثار رای محکومیت را ندارد. (شرکت های مربوط نمی توانند مجازات خروج از بازارهای عمومی را تحمل کنند). (Fourment, 2017:300) این قرارداد مبلغ جزای نقدی به نفع عموم را تعیین می کند و این قرارداد بر روی سایت داخلی آژانس مبارزه با فساد فرانسه منتشر می شود.

قرارداد قضایی به نفع عموم می تواند در همان ابتدای امر و در مرحله تحقیقات مقدماتی مطرح گردد. هنگامی که اعمال مجرمانه برای شخص حقوقی متهم، تبیین گردد و وصف کیفری انتسابی را بپذیرند، بازپرس می تواند به درخواست یا با موافقت دادستان شهرستان، دستور واگذاری رسیدگی به دادستان شهرستان به منظور اجرایی کردن قرارداد قضایی به نفع عموم را صادر نماید (ماده ۱۸۰-۲ قانون آیین دادرسی کیفری)

همان گونه که از مقررات قانونی احراز می گردد این نهاد جایگزین تعقیب فقط در مورد اشخاص حقوقی و پیش از تعقیب کیفری قابل اجراست و اتهام منتسب به آن ها باید از درجه جنحه باشد. رویه قضایی منتظر است تا ایرادات و ابهامات عملی را شناسایی و مرتفع نماید.

۴. سازش کیفری

ماده ۱-۴۱ قانون آیین دادرسی کیفری فرانسه، در پایان، به وضوح، بین تدابیر ساده همراه با بایگانی پرونده مذکور در این ماده و سازش کیفری پیش بینی شده در ماده ۲-۴۱ این قانون-دیگر جایگزین تعقیب، بسیار رسمی و تشریفاتی و دقیقاً بديل تعقیبات - قائل به سلسله مراتب شده است. دادستان شهرستان فقط زمانی می تواند اقدام به سازش کیفری کند که دعوی عمومی به جریان نیفتاده باشد. در این صورت، او به طور مستقیم یا به واسطه یک شخص صالح به کسی که مرتکب خلاف یا جنحه ای با مجازات اصلی جزای نقدی یا حبس کمتر یا برابر ۵ سال شده است، پیشنهاد سازش کیفری می دهد. این تدبیر برای جنحه های مطبوعاتی، جنحه های سیاسی و جنحه های قتل غیر عمدی قابل اجرا نیست. در برنامه ۲۰۲۲-۲۰۱۸ و اصلاحات قضایی، قلمرو سازش کیفری- جز در موارد که به صراحت در این قانون استثنا شده است- به کلیه جنحه ها با هر مجازات قانونی گسترش یافته است.

مقررات ماده ۲-۴۱ قانون آیین دادرسی کیفری، که برای جرایم خلافی به استناد ماده ۳-۴۱ این قانون نیز قابل اجراست، تعداد تدابیری که می تواند پیشنهاد شود و احتمالاً با هم قابل جمع هستند را در سازش کیفری بر شمرده است. نخستین آنها واریز جزای نقدی مربوط به سازش کیفری به خزانه عمومی است. هنگامی که بزه دیده مشخص و معلوم باشد و جزء در صورتی که مرتکب جرم، جبران خسارات ناشی از اعمال خود را توجیه نماید، دادستان شهرستان باید به مرتکب جرم، جبران خسارات ناشی از جرم، طی مدت زمانی که نباید از ۶ ماه تجاوز کند را پیشنهاد دهد. با موافقت بزه دیده، این جبران خسارت می تواند مبنی بر اعاده وضع به حال سابق بر جرم نیز باشد. (Borrinand, 2019:612)

مرتکب جرمی که به او پیشنهاد سازش کیفری می شود، مطلع می گردد که وی قبل از موافقت با تصمیم دادستان شهرستان می تواند از معاضدت یک وکیل بهره مند گردد. این توافق در صورت جلسه ثبت می گردد و دادستان شهرستان از قاضی دادگاه درخواست تأیید سازش کیفری را می نماید. این قاضی در قلمرو امور خلافی، رییس دادگاه شهرستان است که می تواند به منظور تأیید سازش کیفری، هر قاضی دادگاه را به صورت موقت برای اجرای این تصمیم انتخاب نماید. در قلمرو امور خلافی، درخواست تأیید نزد قاضی صالح دادگاه جنحه مطرح می گردد. (Pradel, 2021, 243)

قاضی می‌تواند مرتکب اعمال و بزه‌دیده و در صورت ضرورت وکیل آن‌ها را مطلع سازد. او حق تغییر سازش کیفری را ندارد: یا آن را تأیید و اجرایی می‌نماید یا آن را رد و کان لم یکن می‌کند. تصمیم قاضی قابل اعتراض نیست. (Rassat, 2017: 212)

قانون برنامه ۲۰۲۲-۲۰۱۸ و اصلاحات قضایی در چارچوب ساده‌سازی امور، ابتکار مهمی را اجرایی نمود چرا که پیشنهاد سازش کیفری می‌توانست دیگر تابع تأیید رئیس دادگاه نباشد و جنبه با مجازات حبس کمتر یا برابر سه سال، جزای نقدی سازشی حداکثر ۳۰۰۰ یورو تعیین شده در ماده ۱۳-۱۳۱ قانون مجازات، ضبط اشیاء به کار رفته یا مرتبط با جرم یا حاصل از جرم به نفع دولت، به شرط اینکه ارزش آنها از آنچه که در بند نخست ماده ۱۳-۱۳۱ قانون مجازات پیش‌بینی شده تجاوز نکند، تابع این تدبیر قرار می‌گیرند.

اجرای سازش کیفری دعوی عمومی را پایان می‌دهد. قانون ۹ مارس ۲۰۰۴ به بزه دیده اجازه می‌دهد که به مناسبت میانجی‌گری، پرداخت خساراتی که مرتکب تعهد به پرداخت نموده را از طریق اجرائیه مطالبه و با توجه به قرار تأیید سازش کیفری درخواست کند. (Vergès, 2017: 70) این قانون همچنین پیش‌بینی می‌کند که اگر شخص مظنون سازش کیفری را نپذیرد یا اگر بعد از پذیرش، به طور کامل تدابیر و اقدامات مورد تصمیم را اجرا نکند، دادستان شهرستان جزء در صورت وجود دلیل جدید، دعوی عمومی را به جریان اندازد.

سازش کیفری همچنین می‌تواند برای اطفال حداقل سیزده ساله با توجه به شرایط پیش‌بینی شده در ماده ۲-۷ مصوبه ۲ فوریه ۱۹۴۵ درباره کودکان بزه‌کار اجرا شود. موافقت طفل و سرپرستان قانونی باید در حضور وکیل گرفته شود. دادستان شهرستان می‌تواند تدابیر خاصی مانند دنبال کردن منظم یک دوره تحصیلی یا یک آموزش حرفه‌ای را پیشنهاد دهد. دوره اجرای تدابیر پیشنهادی برای اطفال حداکثر یکسال است. قاضی اطفال که برای تأیید سازش کیفری دعوت می‌شود می‌تواند اقدام به استماع طفل یا نمایندگان قانون او راساً یا به درخواست آن‌ها نماید که این استماع حق قانونی آن‌ها است.

قانون ۲۰۱۲-۲۰۱۸ گسترش قلمرو سازش کیفری را به موضوعات شبه جنحه‌ای مانند امور خلافی، همچنین موضوع جزای نقدی سازشی و جبران خسارات بزه دیده، به اشخاص حقوقی را پیش‌بینی کرده است. حداکثر مبلغ جزای نقدی سازشی پنج برابر جزای نقدی قانونی برای اشخاص حقیقی است. (Mathias, 2016: 219)

در مقررات آیین دادرسی کیفری ایران می‌توان میانجی‌گری مذکور در ماده ۸۲ را تا حدودی شبیه نهاد سازش کیفری در حقوق فرانسه دانست. بر این اساس در جرایم تعزیری درجه شش، هفت و هشت مقام قضایی می‌تواند به متهم فرصتی دوماهه برای تحصیل گذشت شاکی یا جبران خسارت ناشی از جرم بدهد و در این راستا، برای حصول سازش موضوع را به شورای حل اختلاف یا میانجی‌گر ارجاع نماید. در صورت توفیق در سازش و وجود شرایط قانونی، تعقیب متهم به حالت تعلیق در آمده و وی مکلف به اجرای پاره‌ای از دستورات و تکالیف خواهد بود. (طهماسبی، ۱۳۹۵: ۱۵۲)

نتیجه‌گیری

با آغاز عصر دادگستری عمومی و پیش‌بینی نهاد تعقیب و دادرسی در قوانین کیفری کشورها، از ابتدا، اصل الزامی بودن تعقیب کلیه جرایم مورد پذیرش قرار گرفت. رویه قضایی در تجربه عملی اجرای این اصل، گرایش به عدم تعقیب جرایم خرد را دنبال می‌نمود. از این رو، اصل تناسب تعقیب کیفری به‌عنوان قاعده مکمل این اصل در بستر قوانین دادرسی پیش‌بینی شد. این واقعیت که می‌توان با پاره‌ای از رفتارهای ناقض قانون، به‌گونه‌ای برخورد نمود که آثار سوء کمتری داشته باشد و امکان باز اجتماعی کردن مجرم و اعاده نظم از هم گسیخته را تسریع نماید، اندیشمندان کیفری را وا داشت تا به جایگزین‌های تعقیب دعوی عمومی بیشتر بها داده و سازوکارهای اجرای آن‌ها را ترسیم نمایند. دکترین و رویه قضایی در فرانسه نیز از این موضوع مهم غافل نبوده و امروزه به صراحت در قانون آیین دادرسی کیفری، اصل تناسب تعقیب و اقتضائات آن را به رسمیت شناخته شده است. بر این اساس، دادستان فرانسه، در ابتدا شکایت‌ها و اعلام جرم‌ها را دریافت و پیگیری و تعقیب آنها را برآورد و ارزیابی می‌نماید و در صورت لزوم، از دادرسی‌های جایگزین تعقیب و ضوابط حاکم بر آن‌ها، تبعیت می‌نماید. هرچند جایگزین‌های چهارگانه تعقیب دعوی عمومی یعنی بایگانی ساده

پرونده، معامله اتهام، قرارداد قضایی و سازش کیفری در فرایند دادرسی کیفری فرانسه و رویه قضایی این کشور با فراز و فرودهای چندی مواجه گردیده‌اند و قانون‌گذار در سال‌های اخیر گرایش به حذف برخی از آنها و تقویت و کارآمدتر کردن برخی دیگر پیدا نموده است، اما هیچ‌گاه این نهادهای کارآمد و مؤثر، به‌طور کلی کنار گذاشته نشده و در عمل مورد بی‌مهری قرار نگرفته‌اند. اگر در بستر دادرسی‌های کیفری، دادرسی موظف به رعایت اصل فردی کردن مجازات‌ها شده است امروزه اعتقاد بر این است که پیش از آن، مقام تعقیب باید اصل فردی کردن تعقیب کیفری را دنبال کند که بر اساس آن، دادستان متناسب با شخصیت متهم و جرم ارتكابی و دیگر شرایط و اوضاع و احوال دست به انتخاب متناسب بزند. در این انتخاب نباید هدف اصلی جایگزین‌های تعقیب که همانا اصلاح و درمان شخص و جبران ضرر و زیان‌های احتمالی است به فراموشی سپرده شود.

منابع

- دل‌ماس-مارتی، می ری (۱۳۹۸)، **نظام‌های بزرگ سیاست جنایی**، ترجمه علی حسین نجفی ابرندآبادی، چاپ چهارم، تهران: نشر میزان.
- دل‌ماس-مارتی، می ری (۱۳۸۷)، **نظام‌های بزرگ سیاست جنایی**، ترجمه علی حسین نجفی ابرندآبادی، چاپ اول، تهران: نشر میزان.
- روسو، ژان ژاک (۱۳۹۵)، **قرارداد اجتماعی**، ترجمه مرتضی کلانتری، تهران: نشر آگاه.
- ساقیان، محمد مهدی (۱۳۹۸)، **حقوق دفاعی متهم در جایگزین‌های تعقیب کیفری**، آموزه‌های حقوق کیفری، دوره ۱۶، شماره ۱۷.
- طهماسبی، جواد (۱۳۹۵)، **آیین دادرسی کیفری**، سه جلدی، چاپ دوم، تهران: نشر میزان.
- نیازپور، امیر حسن (۱۳۹۲)، **توافقی شدن آیین دادرسی کیفری**، چاپ دوم، تهران: نشر میزان.
- کوشکی، غلام حسن (۱۳۸۹)، **جایگزین‌های تعقیب دعوی عمومی در نظام دادرسی کیفری ایران و فرانسه**، پژوهش حقوق عمومی، دوره ۱۲، شماره ۱.
- Berger, V., (2019), **La jurisprudence de la cour européenne des droits de l'Homme**, 12ème édition, paris, sirey.
- Beziz-Ayache, Annie, (2020), **Dictionnaire de droit pénal général et procédure pénale**, 10ème édition, paris, Ellipses .
- Borricand, Jacques, Anne-Marie Simon, (2019), **Droit pénal et procédure pénale**, 14ème édition, paris, Dalloz.
- Bernard Bouloc (2019), **procédure pénale**, 16ème édition, paris, Dalloz
- Bouloc, Bernard, Haritini Matsopoulou, (2016), **Droit pénal et procédure pénale**, 16ème édition, paris, Dalloz.
- Bouloc, Bernard, (2019), **procédure pénale**, 20ème édition, paris, Dalloz.
- Fourment, François, (2017), **procédure pénale**, 7ème édition, Editions paradigme.
- Guinchard, Serge et Jacques Buisson, (2020), **procédure pénale**, 15ème édition paris, Lexis Nexis Litec.
- Mathias, Eric, (2016), **procédure pénale**, 5ème édition, paris, Lexifac.
- Pradel, Jean, (2021), **Manuel de procédure pénale**, 19ème édition, paris, cujas.
- Rassat, Michèle-Laure, (2017), **procédure pénale**, 15ème édition, paris, Puf.
- Soyer, Jean-Claud, (2019), **Droit pénal et procédure pénale**, 9ème édition, paris, LGDJ.
- Valette, Vanessa (2018), **procédure pénale**, 11ème édition paris, Ellipses.
- Vergès, Étienne, (2017), **procédure pénale**, 10ème édition paris, Lexis Nexis, Litec.

روش استناد به این مقاله:

تدین، عباس (۱۴۰۲)، « جایگزین‌های تعقیب دعوای عمومی و تحولات آن در آیین دادرسی کیفری فرانسه»، پژوهشنامه حقوق کیفری، دوره ۱۴، پیاپی ۲۸، صص. ۵۳-۶۴. DOI: 10.22124/jol.2023.25443.2401

Copyright:

Copyright for this article is transferred by the author(s) to the journal, with first publication rights granted to *Criminal Law Research*. This is an open-access article distributed under the terms and conditions of the Creative Commons Attribution License (<https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/>).

